

Németh István Péter

Főhajtás minden Menottiknak

Avagy a magyar labdarúgás 14 bajnok klubjának történetéről

*„Ha igencsak leegyszerűsítjük a metaforát,
a sportoló végülis mindig az átlagember
(jobbik) énjének megtestesítője, a verseny,
az összecsapás pedig szinte maga az élet.”
(Tarján Tamás)*

Édesapámmal nyolc éve nem tudom megbeszélni a tabellák állását, nem hívjuk föl egymás figyelmét egy-egy klasszisnak ígérkező futballistára. De akkor is. Képzletben ma is ott ülök vele diákkori futballpályájának a Balatonnal szemközti szektorában Keszthelyen. A hetvenes években még megvolt az a távolugró homokgödör, amelybe érkezve városi bajnok lett. Tapolcán beépítették a TIAC-pályát, de a szálloda helyén volt hajdani salakos pályáját álmaimban még benépesítik a játékosok. Játsozott ott többek között a Videoton és a Pécsi Dózsa, utóbbi kapujában Rapp Imrével. A pécsi portás megérhette, hogy fiával egy csapatban tétmérkőzésen szerepelhetett, ha csak egyszer is. A nyolcvanas években legszívesebben a futballpályák világában jártam-keltem, szotyoláztam, drukoltam és tűnődtem. Szerettem újra magamban – miképpen gyerekkoromban – gombfocizni. Egyedül. „Gombolkozom, tehát vagyok.” Ahogyan Kálnoky László is mondta, akinek halála után a fiókjaiból gondosan vezetett tabellák és bajnokságok leírásai kerültek elő. A kilencvenes években s az új évezredben szintén már nyaranta figyeltem az átigazolási híreket, hogy az európai nemzeti bajnokságok, kupasorozatok és világbajnoki döntők ígézetében alakítsam ki programjaimat, hogy lehetőleg zavartalanul végignézhessem a legígéretesebb labdarúgó-mérkőzéseket. Nem bánom, ha lanyi költőnek tartanak számon, ám a személyiségrajzomhoz – még egynéhány dolog mellett – e focibolondéria is hozzátartozik. Jelzem ezt előljáróban mint *Baj-nok-csa-pat!* című új sportkönyv recenzió. A Dénes Tamás – Sándor Mihály szerzőpáros kötete a lengyel–ukrán Európa-bajnoki döntő és a londoni olimpiai játékok közti intervallumban lett legkedvesebb olvasmányom. Elérte azt, amire – ne bántsak meg egyetlen kortárs lírikust sem – a legkiválóbb lírikusok opuszai sem voltak mostanában képesek, hiszen annyi intenzíven átélehető emlékeket, konkrét dátumhoz is köthető hangulatot nem idézett föl poétai alkotás sem, mint éppen ez, a magyar futballévadok győzteseit bemutató színes gyűjtemény. Fotódokumentumokból, eredménylistákból, csapatok összeállításáiból – minden költői túlzás nélkül állíthatom – rekonstruáltam olvasás közben

még életem képeit is. Mindössze ezt a tizennégy futballklubunk sikereit tartalmazó legújabb sporttörténeti és írói vállalkozás fejezeteit kellett esténte végigkísérnem, s közben hagynom, hogy előjöjjenek ded dolgaim, egészen a gyermekkorig, hogy úgy éreztem, szinte meg tudnám írni az alanyi énregényem: hogyan tanított meg édesapám, hogy ne nyúljak kézzel a labdához, vagy hogy az első közvetítések alatt mit éreztem (a rotterdami Feyenagy csatársorának hármassztruktúrájából lett fejésgől a kupadöntőn, az elsőn, amit már láttam és csodálni voltam képes), aztán hogy hogyan szerepelt a MÁV TIAC a hetvenes években, holott a megyei első osztályban, holott az NB III-ban (pályájukon voltam otthon), és hogy kis csapatok és nagy csapatok meccsein egyformán belefeledkezhettem a délutánba (Keszthelyen láttam az Austria Wient még Nyilasival és Prohaskáékkal), villanyvilágításban Eric Geretséket Győrött, Egerszegen a Ryjekát, katonai körlet tévéjén a Fradi kudarcát a Magdeburg ellen, ugyancsak bakaruhában később a Honvédot elbukni az Olympiakosz ellenében. Eszméletlen, hogy miképpen, de megjegyzi az ember a szögletzászlótól a meszelőhengerig a dolgokat, közben mellékesen, hogy éppen hány éves volt, mit csinált s mire vágyott akkor a kilencven perc előtt és után, s mit hagyott hátra a belépőjegyvásárlással? Ez mind-mind olyan téma, amit kis szorgalommal vagy rakkolással (hogy stílszerűek legyünk) mindig érdemes volna megfogalmaznunk, tisztázatokon tisztázni. Így jutottam a bajnokcsapataink krónikájának egyik oldaláról a másikra. 14 csapat. Ennyi egy szonett sorainak a száma, s éppen ennyi mérkőzés eredményét lehet eltalálni egy TOTÓ-szelvényen is. Egyszóval a játékok közül a labdarúgás éppolyan esszencia már számomra (a legkomolyabb filozófiai értelemben is), akár italok között a bor vagy emberi érzések közül a szerelem. A költészettel, a hosszú hajú lányokkal és a focival sohasem éreztem csonkának a létezését, amelynek legköltőibb summázatát nem szépírótól, hanem Buzánszky Jenőtől hallottam: AMERRE MEGYEK, A LABDARÚGÁS GURUL VELEM. (A labdarúgóink közül Izsó László, a BTC kapusa írt verseket, Jenei Rudolf a Kispest AC-ből pedig szépen szavalt.)

Mondanám, vissza a *Baj-nok-csa-pat!* című könyvhöz, de hát éppen benne vagyok! Mert Dénes Tamás és Sándor Mihály közös munkája sem nélkülözi a kultúrtörténetbe hajló áttekintést és értékelést. Korántsem csupán adatok jól szortírozott halmazával ajándékozza meg az érdeklődő sportszeretőket, hanem egyfajta szellemi delikátot is átnyújt egy futballtematikájú nemzeti olvasókönyvbe komponálva. A tizennégy fejezetben tárgyalt tizennégy egyesületre utalnak a klubszínekkel jelölt margók. E nyomdai megoldáson túl a tipográfiai megformálás szintén telitalálat. *Több mint legenda és Közkinccsé tételik* című keretezett „egypercesek” színesítik a klubtörténeteket. [Ha már Örkény Istvántól meríthettem terminus technikust, az egypercesek írójáról is jusson csak bátran eszünkbe a foci, hogy ki mindenkit nem érintett meg a bolygó alakú bőrlabda világa: Az író fölfigyelt az 1974-es (nov. 3-i) *Népszabadság* sportrovatában egy kairói tudósítás soraira: „A csapat (National) edzője Hidegkuti Nándor, akinek népszerűsége mérkőzésről mérkőzésre nő. A

kairói „Fradi” hálás szurkolói az ő nevét kiáltozva ünneplik csapatunk győzelmét. Hidegkutinak köszönhető az az arab nyelvújítás is, hogy a közönség „magari” jelzővel minősíti az igazán kiemelkedő akciókat. Aki jól játszik, az magyarul, magyar módra játszik.”] A Nagyváradi Atlétikai Clubról például megtudjuk a 200. oldalon, hogy nem az egyetlen csapat Európában (Magyarországon a hatodik bajnokcsapat), amely két ország bajnokságát is megnyerte. Ezt a bravúrt elérte kivülről Derry City és a Rapid Wien is. A bécsi zöld-fehérek ugyanúgy, mint a nagyváradi zöld-fehérek egyaránt az Osztrák–Magyar Monarchiában alakultak meg. Zöld-fehérek... Na ná, hogy kölyökkorom csapata, a Fradi se maradjon említetlenül e színpár hallatán. A Ferencvárosi Torna Clubot alapító vezetők ugyanis „*A névadásnál a a BTC-t tekintették követendő példának, ezért nem szerepel a sportágra utaló elem a nevezetben. Mivel a nemzeti piros-fehér-zöld színekből amazok kettőt már kisajátítottak, maradt a zöld-fehér színkombináció.*”

Dénes és Sándor (keresztnevek is e családnevek egyben, remélhetően lesznek, akiket a nyelvi játékok sem hagynak hidegen:) könyvének címét skandálni lehet, s a fejezetekben felbukkanó párrímeket, rigmusokat is a stadionok akusztikája szerint hallja zöngeni az olvasó: *Béla, Béla, Béluska, / lába mint a géppuska.* (272. p. Hogy Várady ürügyén most a piros-kékek szurkolói felé tegyek gesztust.) A nevek, a nevek már önmagukban is kész seregszámlákká állnak össze, mint egy vitézi versezetben. (Vagy Villon lovagokat s hajdanvolt hölgyeket soroló balladáiban, akár Apollinaire híres szökökutas kalligrammájában.) Az 1984/1985-ös bajnokság első osztályában szereplő labdarúgóinkat, mint „megszólíthatókat” diákkorom végén magam is hexameterekbe szedtem (Arany János tett így a nagykőrösi tantestületben kollágáival):

Végh Csongrádi Szabó J. Májer Burcsa Vadász Sass
 Meggyesi Disztl P. Wittman Méhesi Sert Szebegyzsiky
 Kiss Gy. Horváth J. Hegedűs Horváth Boda Pásztor
 Marton Gáspár Kékesi Turner Papp Vörös I. Nagy
 Tóth Udvardi Dobány Mészáros Dárdai Kollár
 Róth Tulipán Elekes Lutz Krisztin Gálhidi Kincses
 Kincses B. Zsiborás Steigerwald Bánki Rubold Vígh
 Pásztor Jancsika Szántó Zsinka Pölöskei Pintér
 Mészáros Mile Szijártó Szentés Rezi Hajszán
 Csepregi Péter Varga Galántai Csonka Török Soós
 Gass Lakatos Barabás Schmidt Sallai Dombai Hermann
 Emmer Dózsa Sikesdi Kovács Gere Nagy Dan
 Andrusch Dajka Paróczai Kiss Kiss Supka Magyar Tóth
 Mörtel Csorba Borostyán Farkas Csík Pecha Híres
 Szendrei Kardos Kozma Ebedli Szabó Kerekes Schrót
 Hurguly Polyvás Szélpál Móricz Kozma Takó Kun

Azt a kiírást a Honvéd nyerte (a piros-fehérek, ám egy harmadik színt is számítsunk, társítsunk még hozzájuk; a régi KAC feketéjét is, lásd: *Mezmizéria* – 233. p.)

A futballkönyvek írói a vicces focistanevekből egész válogatottakat állítanak össze. Az állatokból is létezik ilyen összeállítás... Stephen Foster (magyar hangja Szily László) könyvében így állt fel az állatválogatott: *Kakas, Keszeg, Kutyancsányin, Varnyú, Vidra, Szarka, Nyúl, Galambka, Csuka, Foxi...* Nincs új a nap alatt. Vas István Zoltán annak idején emígy közvetített élőben a Kossuth rádióból: „*A Vasas kapusa, Kakas, dobja ki a labdát, amely Farkashoz kerül, aki jól passzol Nyúlhoz. (kis csönd) Kedves Hallgatóink! Ha hozzáteszem, hogy a játékvezető Maczkó, akkor itt az egész állatkert.*” Tubi (azaz Sándor Imre) gyúró a nemzeti válogatott keret tagjaiból (Mexikó előtt) verbuvált állatkórust. Mindenki szerephez jutott. „*Esterházy Marci remekül tudta utánózni a tyúkot. Szendrei Jóska pedig a kakast. Kardos Jóska a komondor, Kiprich Jóska pedig majdnem úgy fütyül, mint egy rigó. Nyilasi a megszólalásig élethű kandúrmacska-imitátor. Détári békának sem utolsó, úgy brekeg, hogy öröm hallgatni. Disztl pedig ugatásban utolérhetetlen. Nem szólva Garabáról, aki bégetésben a valódi bárányon is túltesz...*”

Az egyik legmurisabb névre már a könyv legelején ráleltem. Réty Menotti volt Sajó Béla után az első magyar bajnokcsapat, a BTC kapusa. Lehetetlen volt nem gondolkodni *Az Iskola a határon* című regényben Menotti századosra, valamint arra, hogy szintén Menottinak hívták a híres szövetségi kapitányt, akinek vezetésével 1978-ban – legyőzve az első meccsen minket, majd a döntőben a hollandokat – világbajnok lett Argentína. (A meccset Kispesten láttam, egyetemi felvételi vizsgám előtti éjszaka. Ez volt életem első olyan mérkőzése, amit színes TV-n kísérhettem figyelemmel.)

Tán semmi harag, hogy recenzensként ennyit időzöm a neveknél. Teszem, hiszen az olvasó figyelmét egész történelmi lecke felé terelik. S egy elfogulatlanabb históriaírást kap az, aki a pálya széléről, e könyv fölül lát rá a pompás vagy rontott passzokon túl mindarra, hogy a világ hogy megyen. Dénes Tamás és Sándor Mihály még az olyannyira szomorú múltunkról, veszteségeinkről és vereségeinkről is tud a labdarúgóklubjaink történetében autentikusan beszélni, amikor – igen morálisan – kizárólag a tények (a végeredmények, a nevek, az emberi és sportolói szituációk) rögzítésénél marad. (A tragédiákat sem hallgatja el: A BTC igazolt sportolói közül 184-en vonultak be az I. világháborúban, s közülük 26-an haltak hősi halált. 19. p. Sajnos, az ő sorsuk kívül esett a sportpályákon érvényesíthető szabályzatrendszeren, s a máig létező íratlan fair play szellemén. Vagy vegyük példának az Újpestből a Rákosi-korszak kivégzett áldozatát, Szücs Sándort... 135. p.) Vissza a lelátókhoz tehát! Ahonnan ábrázolásuk aspektusa éppen nem az úgynevezett alulnézet. Inkább a tribünön állók ítélete, a szituációkra való rálátása, vélekedése, leleménye, amellyel a hasonlatosságokat, az összefüggéseket s korrespondenciákat ki is merete mondani a nagypolitika és a zöld gyep világszínháza között. Vértelenül. (Kivétele: Heysel etc :-)

Semmilyen más fórumon el nem hangozhattak volna e szójátékok a következő tulajdonnevekkel: „*Akkoriban volt a csapat keretének tagja Mindszenti (Minich) Pál. Személye jó lehetőséget adott a Fradi-tábornak 1949 tavaszán arra, hogy – noha a tartalékkapus nem került pályára – „Éljen Mindszenti” kiáltásokkal éltesse őt, nyilvánvalóan üzent a hatalomnak, mit gondol Mindszenty József bíboros, a magyar katolikus egyház feje előző decemberi letartóztatásáról, illetve februári, életfogytiglani börtönbüntetést elrendelő ítéletéről. Talán éppen akkor dőlt el, hogy a „nagy átszervezések” vitathatatlan vesztese a Ferencváros lesz.*” (45. p.) Hiába, a hivatalosok mindig félték a választottaktól. Nem engedték meg Mindszenthynak, hogy egymillió imátkozó híve legyen. Nem engedték meg Varga Zolinak, hogy másfél milliós szurkolótábora legyen a Fradinál... (A Videoton SC-ről írott fejezetet egy harmadik szerzőtárs készítette el, nála, Dénes Andrásnál találok a szomorúság mondatot: „*A magyar futball roppant ritkán állíthatta magáról, hogy teljesen független a politikától.*” 390. p.)

Nem tudtam, hogy Brüll Alfréd az MTK csapatkapitányát, Sebes Gusztávot egyszerűen – ám, nyilván, familiáris túlzással – Sztálin Pubinak becézte. (92. p.) 1963-ban a politikai enyhülést jelezte a Fradi-drukkerek lapidáris kétsorosa, amelyben Magyarország első emberét isteni kegyeket is gyakorolni képes uralkodónak tüntettek föl, persze nem kis malíciával: „*Megengedte Kádár János, / bajnok lett a Ferencváros.*” (52. p.) Kádár János kedves csapata a Vasas volt persze. A könyv 271. oldalán találjuk azt a *Közkinccsé tétetik* -cikkelyt, amely azt tartalmazza, mennyire hamis a Kádár-csapat legendája. Ilovszky Rudi bácsi kijelentette: „*Kádárt kétszer, ha láttam kint, összesen.*” Kint, értsd: a Fáy utcában. Hogy a futballunk átpolitizáltsága mégiscsak létezett, arról fülembé zúg egy másik párrim: *Vezet, vezet / a Szakszervezet...* (A Vasas szakszervezet megalakulásának 75. esztendejében valóban bajnokságot nyertek a piros-kékek. Azóta sem sikerült a didadalt megismételni. 273. p.) A 20. századot ha tíz névvel kellene elmesélnem, jellemeznem, Kádár nélkül nem tehetném. Igaz, Puskás Öcsi nélkül sem (216–217. p.). Nagypapánk korosztálya az első ötven esztendőből így állítanak – nyilván, ők sem értékrend szerint – Horthy Miklós és Orth György alakját. Horthysták és orthisták... Orth György szerepelt, ismert volt Faludi György néven is! A magyar lírát és labdarúgást kevésbé ismerők számára hadd írom ide: a futballista és a költő két, viszont a NAC Kabos Gyulája és a *Hyppolit a lakáj* főszereplője – Schneider ura egy és ugyanazon személy (184. p.). Viszont a Csepel SC – „a magyar labdarúgás ötödik bajnoksapatában” csak keveset játszó Jávor Pál nem azonos a színész Jávor Pállal (162. és 174. p.). A vörös-kékek Röck Edéje azonban tényleg Röck Marika édes bátyja... Hol voltam még akkor? Születésem napja viszont már úgy is érdekelt, hogy visszakerestem a helyi napilapokból, hogyan festett az 1960-as MÁV TIAC összeállítása. A kezdő 11 sorolásától megkímélem az AGRIA nem tapolcai olvasóit, ám Sándor Mihály e téren

példaképem, hiszen nem csupán Svédhon és a sógorok csapatait ismeri, de lírai és önéletrajzi elemekkel átszőtt debreceni futballtörténete mellett az újfalui futballról is monográfiát szerzett. (1960. március 13-án a Tapolcai Honvéd a Diszellel, a TIAC II. pedig idegenben Ábrahámhegy csapatával szemben vág neki az idénynek. Elég az hozzá, többen is otthon vagyunk igazán valahol a futballvilágban. Ahogyan Ábel is rájött Amerikában. Most nem Zsengellére gondoltam. Vö. *Ábel és a rengeteg (gól)* a 130. oldalon.)

Az Újpest FC-ről szóló fejezet olvasása közben még a nagy vetélytárs táborával kapcsolatban is szívmengető élmények vettek körül. (1969-től 1979-ig az Újpesti Dózsa 9 bajnoki aranyat szerzett.) Gyermekkoromban ugyanis Zámbó Sanyin nevettem, aki megfogadta, hogy addig nem vágja le a szakállát, amíg az Újpesttel nem nyer BEK-döntőt. Mint Fradi-drukker azzal cukkoltam Böröcz Janiékat, hogy Zámbóból Mikulás lesz örökre. Akkor igazságtalan, vagyis inkább méltánytalan kölyök voltam. 1969. május 29-én VVK-döntőt játszott a Dózsa a Newcastl Uniteddel, amit ugyan elveszített, ám minden esélye megvolt a következő esztendőben a nagy bravúrra (136. p.). A Fradi akkoriban nem ért a lila-fehérek nyomába. Piros füllel izgultam végig a rangadókat, amelyeken csak néha nyertek Branikovitsék. (De soha nem jutott eszembe, hogy Dózsa-drukker legyek azért, hogy majd' 10 éven át permanens sikerélményem legyen. Divatszurkolóknak nevezik ma a jólmenő csapatokhoz csapódó új szimpatizánsokat.) Zámbó Sándort egy-két esztendeje láttam a médiában. Szolid szakállviselete miatt is becsülést és barátságot éreztem, érzek iránta. Bene Ferencet egyszer, itt Tapolcán, a Volán színeiben láttam játszani. Nem sikerültek már úgy a sprintek, a fiatal tapolcai védők rendszeresen megelőzték. De mégiscsak ő volt. Ferike. (*Ferike*, sic! 137. p.) Akit a hetvenes évek közepére már bunkóbenéztek akkor is, amikor még mindig hármásával lőtte a gólokat.) Jó volt látni, immár legendaként. Halála napján Hatvani Pistiéknél voltam vendégségben, elmesélni néhány esztendőt, ami mögöttem volt. Sms-ben kapta a hírt a házigazda. Nagyon sajnáltam Benét. Tudtam, hogy beteg, tudtam a lábműtétjéről, mégis váratlanul ért. Szerettem volna, ha tovább örülhetett volna fia sikereinek. Bene Ferenc halálának napjáról tudom, hogy mikor voltam Pistiéknél vendégségben: 2006. február 27-én. (Nota BENE!)

Az úgynevezett örökrangadók főszereplői közül többen is jártak szülővárosomban és környékén. Badacsonytomajon a nyolcvanas évek végén az MTK öregfiúk csapata vendégeskedett. Zelk Zoltán versének címével élve: *Egy falusi futballpályán*. Édesanyám születésének esztendejében szintén egy barátságos, úgynevezett bemutatómérfőzésre rándultak ki a fővárosból a legendás spílerek Tapolcára. 1932-ben a Keszthelyi úti salakon a Körzeti Levente Válogatottat győzték le 11-0-ra. Elképzelem a leventezenekart, amelynek tagjai a vasútállomástól az Erzsébet ligeten át kísérik a neves játékosokat a sporttelepig. Az MTK futballistái: Bihari, Wilder,

Szegán, Sas Ferenc (a későbbi világbajnoki ezüstérmes! – 92. p.) és a sokszoros válogatott Braun, no meg a góltrekororder jobbösszekötő, Molnár. Istenem, Braun Csibi lábnyma is a vidékemen! (Német koncentrációs táborban veszi életét alig több mint tíz esztendő múlva.)

Már akkor jelleme karaktere volt az egyes csapatainknak. Az MTK-t a rövid paszszos kreatív játék jellemezte. A VASAS-ról pedig mindig azt tartotta édesapám, hogy: Figyeld meg, fiam, az utolsó 20 perc mindig az övék.

Verebes József legjobb edzői esztendeiből a RÁBA ETO után még az MTK-nak is jutott. Az MTK mellett az FTC is játszott Tapolcán. A mérkőzést Albert Flórián és Gellei Imre (ex-TIAC) szervezte. Vajon tudták-e a zöld-fehér fiúk 2005-ben itt, hogy a tapolcai kis csapat számára írta Sallay Misi primás azt az indulót, amely végül a copyright szerint is az övék lett?

*Tempo TIAC! Tempo TIAC!
Hajrá fiúk, mert fő a győzelem.
Száz kisleány egy gólra vár, s
Száz csókot ad majd a bajnoki meccs után.
Tempo TIAC! Tempo TIAC!
Süvít a labda, hálóba balra
Aja, aja, csim, bum, gól.*

Tapolcán – már a Sümegi úti sporttelepen – édesapámmal végignézhettem a Bauxitbányász–Budapesti Honvéd MNK-mérkőzést. A bemelegítés után Nagy Antiék fölverték a piros-fehér-fekete hosszanti csíkos mezeiket. Győztek. Nem volt meglepetés. Hozta a papírformát a hetedik magyar bajnokcsapat.) Édesapám az életre szóló élményt szurkolói elkötelezettségével hálálta meg Puskáséknak, akik edzésére is kíváncsi volt, s elszökve egyetemi tanóráiról kivillamosozott Kiszpestre. Sosem zrikáltam, ha éppen a Fradi győzött a rangadón. Ő még szót váltott Öcsivel és Kocsis Sándorral. Kockáról azt mondta felesége: „*Sanyinak egyetlen kifejezési eszköze volt az igaza bizonyítására: a játéka.*” Mint ahogy Liszt Ferencnek: a zenéje. Mint ahogy a suszternek: a cipő-remeke. Vagy mondhattam volna – nyilván – azt is; mint ahogy a költőnek: a verse. Mert még kimondottan költői hitvallásuk is volt nekik. Álljon itt Czibor Zoltán ars poeticája: „*Nem azért volt nagy dolog a foci, mert a pártvezetők, meg a miniszterek is kijöttek megnézni minket, mi nem ezért éreztük nagy dolognak. Ahogy a színész a színpadra megy, ahogy a bohóc a cirkusz porondjára lép és bohóckodni kezd – úgy adtunk mi örömet az embereknek, talán még nagyobbat is, mert a színész a színpadon csak képzeletbeli ellenséget győzött le, mi pedig valós, húsból, vérből való ellenfelet. És azért volt nagyon fontos a foci, mert az emberek akkor rá voltak szorulva az örömmre, ha örültek, közben nem féltek. És ezért az örömért*

ki sem kellett mozdulni a házból, ahol esetleg még jobban féltek, ehhez elég volt leülni a rádió mellé és mi tízmillió ember szobájába vittük az örömet.”

Puskást én már csak képernyőn láttam, fekete-fehér képernyős FAVORIT készülékünk üvegét megkocogtatta apám a BEK-döntő elején, nézd, fiam, ott jön Öcsi éppen a Panathinaikosz kispadjához. A nyolcvanas években egyhangúak lettek számomra a tabellák. Zsinórban lett bajnok a mezén a SKÁLA áruházat reklámozó csapat (243. p.).

(intermezzo)

1986-ban a magyar labdarúgócsapatok, akár Franciaországban vagy Ausztriában etc. már reklámokat viseltek mezeiken:

a Siófok piros-feketéjére az APENTA ásványvíz,

a Zete kék-fehér mezére a CAOLA,

a Vasas piros-kéjére a FABULON kozmetikum,

a Tatabánya ugyanilyen színekombinációjára a PEPSI,

a Fradi zöldjére pedig a MÁRKA üdítő,

a VOLÁN fehér felsőjére a VOLÁNTOURIST,

a pécsi pirosra az INTERAG,

az Dózsa lilájára a CHINOIN Gyógyszergyár,

az MTK kék dresszére a PICK-HERZ szalámi fóliáta került.

(Utóbbit őszre fölváltotta a BUDAPRINT...)

*

A főváros-vidék párharcát két bajnoki intervallum erejéig a győri zöld-fehérek nyerték Verebes József edzősége idején. Nem kis csodát műveltek akkor a Rába-partiak. Tudtuk, mi az a WM-rendszer, a könyökünkön jött ki a hátravont csatár szerepköre, ám a hollandok által képviselt totális futballról akkor és ott alkothattam fogalmat. Meglepte a magyar mezőnyt, majdnem a nemzetközit is a Mágus e bátor, kompromisszumokat nem ismerő hadrenddel, amihez azaddig már leírt labdarúgókat is fanatizálni tudott. Milére még felesége is úgy tekintett az első Verebes-féle edzések után, mint valami frissen megszállottra. Aztán útjára indult a labda Hannich, Burcsa, Póczik, Hlagyvik, Szentés, Hajszás s a többiek lábán. A könyvből kimosolyog egy igen jellemző, a valót teljességében megragadó szóláshasonlat: „... az ETO állandóan telt ház előtt játszott, és úgy szórta a gólokat, mint dzsentrí a vagyonát...” (295. p.) Az Üllői útra nem jutottam ki akkoriban, de Győrig elbusoztam a Deák térről. Tatabányán azért néztem ki a járműből, megpillantom-e esetleg Johnny Repéket, akiket az UEFA-kupában vezényelt hazánkba a sorsolás szeszélye. A Standard Liege útjába állt ugyan a győrieknek, ám azt a 3–0-as győzelmet nem feled-

heti, aki látta Tahamatáék ellen. A mérkőzésen mögöttem egy borízú hangból arra következtettem, hogy az egyik sporttársam roma származásúnak hiszi Tahamatát. Replikáztam vele, hiszen akkor vetítettek a televízióban egy népszerű filmsorozatot, hogy a szélső maláj, akár a Sandokan.) 2012-ben újra bajnokesyeként léptek pályára Pintér – Sándor Mihály fordulatával élve –famulusai.

A nagy Duna partján fekvő települések közül Vác és Dunaújváros adott a magyar labdarúgásnak bajnokcsapatot. Nagy kár, hogy az utóbbi tündöklésétől már az Olympiakosz Nicosia elleni kupameccstől fogva kénytelenek voltunk mi, szurkolók is búcsúzkodni. Marek Penksa előttük még a Rapid Wienben is légióskodott. Nagyon sajnáltam Zavadszky Gábor sorsát, miképpen Tulipán Mihályét, Fodor Fociét, Zsiborás Gáborét, Fehér Miklósét s a többiekét, akik idejekorán álltak össze egy égi örökfiatal válogatottunkká.) De nézzük a naposabb oldalt újra, ahol a nagy fény legfeljebb a sildes sipka nélküli kapuvédőt zavarhatja.

A Zalaegerszegi TE – erre már kristálytisztán emlékszem – amikor fölkerült az NB/I-be, még zöld-fehér szerelésben játszott. (A könyvből tudom meg, hogy az eredeti, az első a húszas években a fekete-fehér szerelés volt. 329. p.) Később változtatták meg színüket kékre. Az első tévés meccsükön a Budapesti Honvédot látták vendégül. (A sorsolás szeszélyét szokta emlegetni ilyenkor a szaksajtó.) Szombat volt, esett az eső. 1972. november 19-án. 333. p.) A ZETE-nek drukoltam, mert olyan dresszben játszottak, mint a fradisták. Édesapám bár zalavölgyi legény volt, azért csak a piros-fehérekért szorított. A ZTE igen lelkesen játszott, s amikor egy hazaadott labda a pestiek kapuja előtt tócsán akadt el, az egerszegiek egyik játékosa gólba pofozta azt. Kozma Misi nehezen viselte az újoncoktól kapott leckét. A közönség és a gyepek között megállt az esővíz, s egy rúgással ráfröccsentette a legközelebb álló drukkerekre. Hú, de tudtam haragudni! Pedig én a szobánkból figyeltem esőkabát nélkül mindazt, ami történt. A szabad ég alatt akkor Pál Jóska szurkolta végig azt a mérkőzést. Az 1980-as években fel is elevenítettük képeit. Később azt is megtudtuk, hogy a cserszegtomaji novellista, Szabó István is milyen tiszta szívű ZETE-drukker volt. (Sokat tanultam Jóskától. Nem csoda. Ilyen sorokat ír a futballról, s arról, hogy az mi fán teremhet. „Foglalkozunk bármivel, irodalommal, zenével vagy a sport történetével akár, mindig „ugyanoda” jutunk valahogy...

*...a magyar labdarúgás emelkedésének, tündöklésének, majd hanyatlásának mi-
benléte csak a magyar történelem tendenciáival párhuzamosan érthető meg, nem
volt nehéz rájönni persze, meg arra sem – érzékenység s hit kell hozzá csupán –, hogy
a sport nemcsak napi örömeinkre, de létezésünk értelmének, a teremtő érettünk való
szeretetének, a „megérintettség” állapotának felismerésére is szolgál. Így Ady, József
Attila költészete, Csontváry színei, Bartók muzsikája, Balczó futása, Papp László
öklözése, Egerszegi Krisztina úszása vagy Puskás játékának ihletett pillanatai között
semmi különbség nincs számomra ma már...”*

Biccentek N. Pál József gondolataira. (A Nagy Bölintókhöz lehetne bár méltó, aki ezt a látszólag egyszerű mozdulatot teszi: Kocsishoz, Nyilasi Tibihez...) Hogyne dobbanna meg bennem a filológus és a szurkoló egyugyanazon dolgoktól nagyobodott szive, amikor a LOKI, a Debreceni Vasutas Sport Club történetéről szóló fejezetben azokhoz a sorokhoz ér, miszerint a múlt század eleji debreceni lapok megemlítenek egy spíliert Frater Jenő és Szaitz Márton között: Adi Endrét. Ugyan az *y* helyett pontos az *i* a nevében, de mégiscsak ő a *Dalok a labdatérről* című vers írója ő (340. p.) Idősebb korában Ottlik szerint rossz kötélmászó lehetett, de ifjúságában, lám, ott volt a pályán debreceni mezben. S nem létezik, hogy véletlen egybeesésről van szó, mint Skóciában, ahol rengeteg Burns kergeti a labdát. Ausztriában a B-válogatottnak volt Musil nevű kapusa, az 1. FC Magdeburg gólvonalán egy Heyne nevű portás szórta jól magát 1980-ban. Nekünk meg volt s van Nagy Lászlónk. Az iszkázi mester bele is írta naplójába, hogy az ő nevében rúgott gólt a lengyeleknek... Nálunk a diósgyőri csapatban valóban olyan Utassy nevű igazolt játékos szerepelt, aki bizony, rokona is volt Utassy Dzsó költőnek, nem csupán ismerőse. S most figyeljenek, kedves Sportársak, Vácott majd Siófokon szerepelt a meghatározó játékosok között

Adi János a nyolcvanas években! Igen, Ady Endrét az ősei között tartja számon. Mintha a sors is úgy játszott volna a nevével, mint a költőével a nyomda ördöge/angyala. A pályán és a sajtóban ő is ADI volt. Annak idején Szabó Sándor készített vele interjút:

- *Rokonság fűz-e a nagy költőhöz?*
- *Távoli, de fűz. Nagyapám édesapja a költő unokatestvére volt. Édesanyám erdélyi székegy, kolozsvári születésű.*
- *Logikus hát, hogy Adinak Ady a kedvenc költője!*
- *Az lenne. De én mégis inkább Radnóti Miklós költeményeit kedvelem...*
(Radnóti Miklósról lásd a könyv 21. oldalát!)

Sándor Mihályt és futballt szerető barátait nem kicsit irigylem, hogy Debrecenben nem csupán a gazdag múltból meríthetnek élményt, bármikor megeleveníthető sportbéli és szellemi értéket, bármikor mozgósítható s megtartó erőket a további dologtévő napjaikhoz, de primőr ínyencségekben részesülnek a pálya szélén jó ideje... 2011 októberében például semmi túlzást nem találtam a szpíker szavaiban. A Loki második gólja egy olyan akcióból született az ETO ellen, amire a szakkomentátorok azt mondták, hogy a Barcelona összefoglalóiba is beillene. (Most jöjjön a Gent a kupában...)

Jelen labdarúgásunk aranyoldalait mindenképpen a DVSC és a székesfehérvári Videoton FC alakulatai írják. A most induló 2012/13-as bajnoki pontvadászat végére e kettő csapat közül végez majd az élen valamelyik, legalábbis a legtöbben rájuk esküsznek. Ez a realitás. (Amit persze borítani – mint papírformát – szokott e

csodálatos játék.) Mint dunántúli nem szurkolok jobban a 2010/2011. évi bajnokság piros-kék győztesének, mint a Debrecen, Ó- és Új-kikötő zászlóshajójának, a piros-fehéreknek. Úgy érzem, ezzel tartozom az ügynek. ((A futballt, a játékot, a sportot és mesterséget – tán kiderült eddig is, a könyv szerzői után magam is – a jó ügyek között tartom számon. Mert nemzeti és nemzetek feletti is egyben. A Hold van úgy, hogy csonka. A labda: mindig gömbölyű. Nagyon kedvelik az operatőrök, ha a stadionok fölött a teliholdat fényképezhetik: „A hold ma oly kerek.”)) Mindenesetre a VIDI többször is eljött – mintha kedvemért – Tapolcára. 1970-ben a Bauxitbányász SE a TIAC-pályán játssza még a mérkőzéseit. Ide látogatott MNK-meccsre a Videoton. A legjobb 16 közé:

Bauxit–Videoton 2–1 Félidő: 1–1.

3000 néző. Vezetete: Somlai.

Bauxit: Farkas, Csábi, Kaszás, Dalnoki, Tulok I. Für, László, Kutasi, Budai, Morvai, Pálfi. (Horváth I.). Edző: Kőműves Rudolf.

Videoton: Magyar (Szabó), Nagy III. Kovács, Fejes (Hartyányi), Borsányi, Mester, Wollek, Nagy II., Burka, Karsai és Józsa. Edző: Kovács Imre.

A 11. percben Burka révén az NB/I-es csapat szerzett vezetést. A 25. percben Budai (ex-Szombathelyi Haladás) lövése a kapusról Pálfi elé pattant, aki nem hibázott. A 60. percben született a második hazai gól, Kutasi szerezte egyéni akciója révén. a mérkőzés végén a tapolcaiak 10 percen át tapsoltak a bányász labdarúgóinak. (Milyen felhőtlen 10 percünk lehetett édesapámmal ez a mérkőzés utáni 10 perc!) Fialat volt a sóstóiak designe-ja ekkor még. A VT-TV-s logó 1967-ben került föl Karsai Sunyiék mezére (393. p.). Akkor még nem sejtettem, hogy diákkorom a VIDI UEFA-kupamenetelésétől is mennyi izgalommal telítődik, amire jó lesz később visszaemlékezni. (A csapatból a legkedvesebb játékosom Csongrádi Ferenc, aki, lám, Ládonyi Laci barátom falubelije. 394. p.) Visszagondolva, ha 1985-ben valamilyen csoda folytán itthon is legyőztük volna a REAL MADRID-ot, akkor már-már méltatlanná is váltunk volna egyéb kegyelmekre. Amiket azért közbe-közbe mégiscsak kaptunk és kapunk, többféle értelemben.

Az 1984–85-ös tanévben Bella István költői estjét szerveztük Budán. Rám jutottak a bevezető sorok. Megírtam. Kapóra jött, hogy az UEFA-kupában éppen akkor sziporkázott a székesfehérvári futballcsapat. Fortuna a szarajevói Zseljeznyicsárral hozta össze a Videotont. E meccs félidejének eredménye lett a Bella-est mottója, no meg az, hogy KUPA VAN, TEHÁT MÉG MEGVAN EURÓPA. (Bella István láthatóan örült a fogadtatásnak, mesélte, szépnek látta az említett boszniai várost, még Gavriló Princip lábnyomával is összemérte cipője talpát...) A kilencvenes évek elején önkéntelenül az ottani vasutas csapat becenevét mondogattam, amikor pályája

háborús temető lett. Zseljo. Zseljo. Zseljo. Dénes Tamás (Dénes András) és Sándor Mihály könyve olvasható és olvasandó így is – mint *történelmi lecke fiúknak*.

Derűsebb emlékem is van: Lázár Ervin találkozik gyermekolvasóival Tapolcán. Kérdelem tőle, hogy ismeri-e Kormos István verstöredékét, melyben Bella Istvánnal szerepel.

*Szakad az istenvert eső,
s tátog cipőm szégyentelen,
pedig egy esztendeje sincs,
hogy Bécsben nyertem pókeren.*

*A tribünön fülembé kántál
két dunántúli rossz rokon,
Bella és Lázár kornyikálja:
„Videoton! Videoton!”*

Naná, hogy ismeri! Aztán sóhajt egyet, hogy Kormos, ha élne szegény, milyen jó rímet lelne a PARMALAT-ra... 2012-ben újra csöndül a rím a „rokon”-ra. Szegény Kalap (Zöllei úr) nincsen köztünk csak, hogy kiprovokálja... Tavaly ősztől a Videoton új meze is a régi lett. Annak utánezata, amit ama 1984/85-ös bravúros kupasorozatban tettek divatossá. Abban a fele piros, fele kék mezben játszottak a fehérvári (400. p.) és Bernabeu stadionban, amit a Szombathely ellen újra felhúztak.

Kicsiny, de tehetséges nép vagyunk. Gondoljuk meg, az uruguayi nemzeti tizenegy még kevesebb állampolgár közül kerül ki, harmadannyian vannak, mint mi, magyarok. Ők is tehetséges polgárai a világnak. Egy nagy francia író valami igen fontosat állított a labdarúgásról: „Mindazt, amit az erkölcsről és az emberi elkötelezettségről tudok, a futballnak köszönhetem.” Vallotta ezt az a Camus, aki a magyarok kiontott vérének tekintette a cinikus szép új világ eleven cáfolatának. Ennek az egzisztencialista géniuszának a gondolatával – aki megszánta a mindenkori embert sziszifoszi küzdelmeivel együtt – teszem polcomon helyére Dénes Tamás és Sándor Mihály könyvét. Nem bánom, ha jelképesnek is tulajdonítja valaki konkrét mozdulatom. *A Baj-nok-csa-pat!* ott van két vaskos kötet (Nagy Béla *Fradi futballkrónikája* és Antal Zoltán s Hoffer József *Alberttől Zsákig* monográfiája) mellett. Nem rossz társaságban.

Kezdődik a bajnokság, cáfolva a reménytelenebb költői hangokat. Emlékszem Szócs Géza keserű verssoraira az argentin VB esztendejéből:

*Kezdődik a bajnokság, nélkülünk. Hiába,
 hogy a Baromvásár térieket akkor...
 (kéne emléktábla ide). Ki tehet erről, hogy
 így állunk? Én? De hát
 kapitány voltam én, vagy mi? Miért maradt el
 a meccs a Pata utca ellen s a Süketnémákkal, akik most,
 úgy nézem, az élen állnak – száz sörbe, hogy nyertünk volna!
 Centerhalf: Kutya. A szélsőjobbon – vagy a balszélen, ami
 ugyanaz – én. És Leó a kapuban. Így álltunk volna fel A
 Süketnémák ellen és a Dinamó ellen
 és a Bayern München ellen is. Megmutattuk volna a
 – megmutattuk volna az
 argentinoknak! Hiszen a Baromvásár térieket is.
 (Az argentin VB-ről beszélek.) Na, jó, világos, miről, miről
 beszélek, ugye, na. A Süketnémákról, akik most –
 és Kismogulról, aki az átigazolós papírokat várja
 és arról, hogy a munkásosztály a paradicsomba megy
 s hogy a parasztok is a paradicsomba mennek és mindenki,
 Géza pedig a pokolba megy csapatostól,
 s mellén DISZ-kitüntetéssel, falábbal...*

Itt kellett elvágnom az idézet szálát, mivel a közelmúltban a HVG-ben olvastam a folytatását egy interjúban, amely Tóth Krisztina költőnővel készült. (35. szám, 39. p.) Mátraházi Zsuzsa utolsó kérdése a következő volt:

– Hol csippenti fel a novellamorzsákat?

Tóth Krisztina: – *Nem keresem őket, csak nyitva hagyom a csatornáimat. A minap autóval jöttünk haza a Balatonról, szitáló esőben, és egy út melletti focipályán fél-lábú, mankós embert láttam futballmezben, amint bőrig ázva labdát lökdösött. Tök egyedül a pályán!*

Lám, költőnőtől is érkezik a futball világába konkrétum és látomány. Hátha még Weöres Sándor *Psychéjéhez* hasonlítjuk egyes futballistáinkat, akik női beceneveket kaptak:

Takács Géza – Mari néni Vasas Sport Club 255. p.)

Vaczlavik – Juliska (Debreceni Vasutas Sport Club 364. p.)

Vagy Telek – Mancsi (FTC) etc.

(Dénes Tamás – Sándor Mihály: *BAJ-NOK-CSA-PAT! – A magyar labdarúgás 14 bajnok klubjának története, Campus Kiadó, Debrecen, 2011*)